

Levél Nehruhoz, India Miniszterelnökéhez

Miniszterelnök Úr!

For their involvement with the foregoing letter, *Vekerdy József* and *Kosáry Domokos* were subsequently arrested, tried and imprisoned.

Vekerdy was charged with translating the letter into sanskrit, Kosáry with delivering it to the Indian Embassy.

Check for these and further details, eg. sentences and anyone else involved.

AZ ÍRÓPER DOKUMENTUMAIBÓL

Zelk Zoltánt 1957. január 19-én tartóztatták le Kolumbusz utcai lakásán, majd a Fő utcai börtönbe kísérték. Mint az eddig ismeretlen, először most megjelenő iratokból kiderül, a nyomozást egy nappal előbb, január 18-án rendelte el Szalma József őrnagy és Halustyák Mihály százados, az előzetes letartóztatási parancsot pedig csak három nappal őrizetbe vétele után, január 22-én adták ki.

Harmadnapon kezdték el a kihallgatását. Volt olyan nap, amikor többször is vallatója elé kísérték, aztán hosszabb szünet után újra. Januártól augusztus közepéig tartott a vizsgálat, majd egy hónap telt el, mire elkészült a vádirat, és megint egy, mire kitűzték, majd elhalasztották a tárgyalást.

Az iratokból, kivált a „vizsgálati terv”-ből kiviláglik, hogy ez a per is előre megszerkesztett eljárás volt; az iratok egyben azt is bizonyítják, hogy az aprólékos részletek ellenére sem tudtak elegendő terhelő adatot összehordani. A vizsgálati terv Háy Gyula, Zelk Zoltán, Tardos Tibor, Varga Domokos, Fekete Gyula, Molnár Zoltán ügyében 1957. február 2-án készült el, külön-külön ugyan, de feltehetőleg ekkor még együtt kívánták tárgyalni ügyüket.

Azt gondolom, az itt közölt iratok nem kívánnak magyarázatot, bár sok tájékoztatatlanságot, tévedést, általánosítást tartalmaznak. Csak a vizsgálati terv egyetlen pontjához fűzném hozzá, mit takar. Mi is volt az a külföldi levél, amit Trencsényi-Waldapfel Imre kapott, és amivel azt óhajtották bizonyítani, hogy a forradalmat Nyugatról szervezték és irányították? Ebből súlyos vádpontot lehetett volna kerekíteni.

A levélben annak az előadásnak szövegét küldték el, amelyet Adolf Berle, a Columbia Egyetem tanára, jogász, külpolitikai szakember, a Szabad Európa Egyetem elnöke tartott a strasbourg-i nyári egyetemen 1956. augusztus 7-én. Az előadás a Közép-Európában megindult felszabadulási mozgalmat tárgyalta, s négy pontban határozta meg a kommunizmus elleni küzdelem feladatait: 1. gazdasági, 2. politikai, 3. hatalmi, 4. filozófiai; a témákat általános-elvi szempontból érintette, semmi köze sem volt a későbbi eseményekhez. Szövegét néhány magyar író csakugyan megkapta (például a párthűségéről ismert Madarász Emill), a per négy vádlottja azonban nem, nem is ismerték, hiába igyekeztek ezt rájuk bizonyítani.

Négy vádlott? Az is kiderül az iratokból, hogyan kerültek egy csoportba: a vizsgálat befejezésekor bizonyossággal ma sem tisztázható szempontok szerint „elosztották” őket. Déry Tibort, aki a per fővádlottja lett, csak 1957. április 20-án tartóztatták le, bár az ellene folyó nyomozást már jóval előbb, január 10-én elrendelték. Zelk Zoltán csak Déryvel volt ifjúkora óta barátságban, Háy Gyula lakásán mindössze egyszer járt – akkor is azért, hogy Horváth Márton előttük külön is önkritikát gyakoroljon. Tardos Tiborral csak futólag ismerték egymást.

A „nagy íróper” vádirata 1957. szeptember 11-re készült el. A tárgyalást október 3-ra tűzték ki, majd bizonytalan okokból elhalasztották. Végül a zárt tárgyalás Vida Ferenc tanácselnök vezetésével 1957. október 25-től november 5-ig tartott. Ítéletet november 13-án hirdettek, fellebbezésnek nem adtak helyt. Déry Tibort kilenc, Háy Gyulát hat, Zelk Zoltánt három, Tardos Tibort másfél évre ítélték.

A per teljes anyagát csatolták a Nagy Imre-per irataihoz.

Sinka Erzsébet

1

Határozat a nyomozás elrendeléséről

Megvizsgáltam az Írószövetség egyes tagjai részéről az 1956. évi október 23. napját követő események alatt tanúsított magatartásukról szóló írásbeli anyagokat, mely szerint Háy Gyula, Zelk Zoltán, Tardos Tibor, Varga Domokos, Novobáczky Sándor, Lócsi Pál írók, illetve újságírók az említett idő alatt olyan magatartást tanúsítottak, mellyel elősegítették az ellenforradalmi eseményeket.

A fent nevezettek ellen a nyomozást elrendelem.

1957. január 18.

Szalma József
örgy.

Halustyák Mihály
szds.

2

Előzetes letartóztatás elrendelése

1957. január 22.

Az 51 290. sz. határozatból:

Zelk Zoltán terhelt ellen a BHO. 2. pont b. alpontjába felvett népi demokratikus államrend elleni gyűlöletre való izgatás büntette miatt az előzetes letartóztatást a Bp. 97. §. 1. bek. D. pontja alapján elrendelem, mert tartani lehet attól, hogy nevezett szabadon hagyása esetén a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elleni ellenséges tevékenységét tovább folytatja.

Az ezúttal elrendelt előzetes letartóztatás a Bp. 99. §. 3. bek. alapján az előkészítő ülésig, de legfeljebb két hónapig tart, és 1957. márc. 19-én lejár.

Budapest, 1957. január 22-én.

Szalma József
r. ny. örgy.

Halustyák Mihály
szds.

Csók Károly
ügyész

Vizsgálati terv Zelk Zoltán ügyében

Budapest, 1957. február 2.

Január 19-én vettük őrizetbe.

A vizsgálat feladata:

I. Tisztázni, milyen szerepe volt az Írószövetségnek és ezen belül Zelk Zoltánnak az október 23-i ellenforradalom előkészítésében.

II. Tisztázni, milyen szerepe volt az Írószövetségnek és ezen belül Zelk Zoltánnak az ellenforradalom irányításában.

III. Tisztázni, milyen szerepe volt az Írószövetségnek és ezen belül Zelk Zoltánnak a fegyveres ellenállás leverése után az ellenforradalmi erők támogatásának vonatkozásában.

IV. Tisztázni, hogy az Írószövetség milyen formában és milyen jellegű külföldi irányítást kapott az ellenforradalmi tevékenységben.

V. Dokumentálni az Írószövetség és Zelk Zoltán bűnös tevékenységét.

1

1) Birtokunkban lévő adatok:

a) Petőfi-körben hozzászólások.

b) Irodalmi Újságban megjelent publikációk.

c) Trencsényi-Waldapfel Imre író egy levelet kapott Nyugatról, amely egy Strassburgban megtartott emigráns-előadás anyagát tartalmazta. Ebben tanácsokat adtak, hogy kell a népi demokratikus rendszert megdönteni.

2) Meg kell állapítani:

a) Kapcsolatot kik tartottak disszidensekkel?

b) Fenti előadás anyagát kik kapták meg?

c) Mi volt Zelk Zoltán tevékenysége az ellenforradalom előkészítésében és kirombaltásában?

d) Ugyanebben milyen szerepe volt az Írószövetségnek?

3) Intézkedések:

a) Zelk Zoltán kihallgatása.

b) Máté György kihallgatása.

c) Vértes György kihallgatása.

d) Molnár János (Érdekes Újság) kihallgatása.

e) Erdős László kihallgatása.

f) E. Kovács Kálmán (Faluszínház) kihallgatása.

g) Papp László (Írószöv. DISZ-titkára) kihallgatása.

h) Kardos egy. tanár kihallgatása.

i) Bóka László kihallgatása.

j) Sótér István kihallgatása.

k) Olti Magda (Írószöv. adminisztrátor) kihallgatása.

l) Rajcsányi Károlyné kihallgatása.

- m) Az MTI-ből beszerezni 1956. okt. 23. előtti Szabad Európa, Amerika Hangja az Írószövetség munkáját pozitívan értékelő anyagait.
- n) 1) Zelk Zoltán: Alkonyi halászat c. kötetét.
2) Taggyűlési jegyzőkönyveket.
3) Az Irodalmi Újság szeptemberi közgyűlés utáni számait.
- o) Újságokban megjelent írásokat.
- p) Az Írószövetség elnökségi tagjait kihallgatni.

2

1) Birtokunkban lévő adatok:

a) Okt. 22-én fiatalok közölték az egyetemistákkal, hogy az Írószövetség tüntetést szervez.

b) Az Írószövetség ezt cáfolta 23-án.

c) Zelk Zoltán beszédet mondott 23-án a Sztálin téren, hogy a tüntetést az Írószövetség szervezte.

d) Tamási Áron rádiószűrésével egyetértettek.

e) Az írók egy része aktív kapcsolatot tartott az ellenforradalom vezetőivel.

2) Meg kell állapítani:

a) Az Írószövetségben kik szervezték a tüntetést, milyen célból?

b) Kapcsolatuk Nagy Imrével.

c) Kik, hogyan tartották a kapcsolatot a fegyveresekkel?

d) Hogyan lett a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsa, kik hozták létre?

e) Ennek mi volt a szerepe az ellenforradalom vezetésében?

f) Írók külföldi kapcsolatai a forradalom alatt.

g) Cikkek, versek ebben az időben.

h) Mi volt az írók szerepe a varsói szerződés felmondásában, az ENSZ-csapatok tervezett behívásában?

3) Intézkedések:

a) Zelk Zoltán és az Írószövetség elnöksége tagjainak kihallgatása.

b) Cikkek, rádiónyilatkozatok beszerzése.

c) MTI, Szabad Európa anyag beszerzése.

d) Az 1/3. pontban megjelölt tanúk kihallgatása.

e) Cornides István docens, az Értelmiségi Forradalmi Tanács tagjának kihallgatása.

f) Maléter, Kopácsi Sándor kihallgatása.

3

1) Birtokunkban lévő adatok:

a) Írószövetség levele a Központi Munkástanácshoz.

b) Gond és hitvallás.

c) Az Írószövetség december 28-i jegyzőkönyve.

d) Cornides István valiomása.

2) Meg kell állapítani:

a) Kik voltak a kezdeményezők a párt és kormány politikája elleni állásfoglalásnak?

- b) Kik írták a Központi Munkástanácshoz írt levelet és miért?
 - c) Kik írták a Gond és hitvallást?
 - d) Miért és hogy terjesztették az Írószövetség párt- és kormányellenes határozatát?
- 3) Intézkedések:
- a) Zelk Zoltán kihallgatása.
 - b) A Központi Munkástanács titkársága tagjainak kihallgatása.
 - c) Az Értelmiségi Forradalmi Tanács kihallgatása.
 - d) Trencsényi-Waldapfel Imre kihallgatása.

4

- 1) Birtokunkban lévő adatok:
- a) Az Írószövetség december 28-i jegyzőkönyve.
 - b) Külföldi újságcikkek.
- 2) Megállapítani:
- a) A Trencsényi-Waldapfel Imréjéhez [sic!] hasonló levelet kik kaptak?
 - b) Milyen nyugati újságokkal tartottak kapcsolatot?
 - c) Hogyan jelent meg az Irodalmi Újság november 2-i száma franciául, Franciaországban?
- 3) Intézkedések:
- a) Trencsényi-Waldapfel Imre kihallgatása és a levél.
 - b) Zelk Zoltán kihallgatása.
 - c) 1/3. személyek kihallgatása.

5

- 1) A jelen tervben megjelölt személyek vallomásaival.
- 2) Írásos anyagokkal.

Virág György
fhgy.

4

Részlet egy jelentésből

1957. június 2.

1957. január 12. óta vizsgálatot folytatunk az őrizetbe vett írók ügyében, akik kormányellenes tevékenységet fejtettek ki.

...megállapítható, hogy a letartóztatottaknak, de ezen túlmenően a még szabadlábbon lévő íróknak és újságíróknak jelentős része az elmúlt évben meglehetősen szervezett politikai harcot folytatott a kormány ellen... Nov. 4. után különösen aktívan szerepeltek a nyilvánosság előtt mint a Nagy Imre-féle politikai irányvonal szószólói. Nov. 4. után szembefordultak a Munkás-Paraszt Kormány hivatalos álláspontjával...

Támogatták a Forradalmi Munkástanácsot, a forradalmi bizottságokat, és szervezték. Az Írószövetség az elesetteknek gyűjtést rendezett.

Déry Tibor	Lakatos István
Háy Gyula	Sándor András
Zelk Zoltán	Varga Domokos
Gimes Miklós	Töbiás Áron
Lócsei Pál	Molnár Zoltán
Erdős Péter	Fekete Gyula
Novobáczky Sándor	Márkus István
Tardos Tibor	

Megjegyzés:

A letartóztatásban lévő írók és újságírókon kívül, úgy az Írószövetségben, mint az Újságíró-szövetségben számos olyan személy van szabadlábon, akik a letartóztatottakhoz hasonlóan bűncselekményeket követtek el, és akiknek bírói felelősségre vonása indokolt, különös tekintettel arra, hogy a bűncselekményeik kapcsolódnak a letartóztatásban levőkkel, és bírósági tárgyaláson az a körülmény, hogy ugyanabban a cselekményben részt vevő más személyeket nem állítunk bíróság elé vádlottként, zavarólag hat.

5

Jelentés

1957. augusztus 17.

1957. január 17. óta folytatunk vizsgálatot az írók ügyében, melynek során:

Déry Tibor írot 1957. ápr. 20-án,
Zelk Zoltán írot 1957. jan. 19-én,
Háy Gyula írot 1957. jan. 19-én,
Tardos Tibor írot 1957. jan. 19-én,
Varga Domokos írot 1957. jan. 19-én,
Fekete Gyula írot 1956. dec. 12-én,
Molnár Zoltán írot 1956. dec. 6-án,
Töbiás Áron írot 1957. máj. 22-én

helyeztük előzetes letartóztatásba.

Fenti személyek ügyében a vizsgálatot befejeztük.

Ügyük további tárgyalását a következőképpen, két csoportba választva javasolja:

I. csoport	II. csoport
Déry Tibor	Varga Domokos
Háy Gyula	Töbiás Áron
Zelk Zoltán	Fekete Gyula
Tardos Tibor	Molnár Zoltán